

V sredo in saboto

izhaja in velja:

Za celo leto . . .	6 for. 20 kr.
" pol leta . . .	3 " 30 "
" četert leta . . .	1 " 70 "
" mesec . . .	— " 60 "
Po pošti:	
Za celo leto . . .	7 for. 50 kr.
" pol leta . . .	3 " 80 "
" četert leta . . .	2 " — "
" mesec . . .	— " 70 "

SLOVENEK.

Oznanila.

Za navadno dvestopno versto se plačuje: 5 kr., ktera se enkrat, 8 kr., ktera se dvakrat, 10 kr., ktera se trikrat natiskuje; več pisemne plačujejo po prostoru.

Za vsak list mora biti kolek (štampelj) za 30 kr.

Rokopisi se ne vračajo.

„Živi, živi duh slovenski, bodi živ na veke!“

Nar. pesem.

1. 80.

V Celovcu v sredo 18. oktobra 1865.

Tečaj I.

Program slovenskih federalistov.

I.

Vpil je celi avstrijski svet, naj razne stranke naznanjajo svoje programe, da se tako razburkana Avstrija lože in poprej uravna in pomiri. Centralisti so imeli svoj program tako lepo osnovan in so se na vse gerlo smejali, da jim gre vse tako srečno po volji. Pa glej! vihar je potegnil in poderl jim vso na samih sanjarijah postavljeno grajščino. Oče Šmerling, ki jim je bil ves njih program in jim tako terdno obljubljeval, da bojo gospodovali nad vsemi avstrijskimi narodi, ta njih „Bog“ je po bravišila in kopita jim zmedel vse programe, zatorej pa še zdaj nimajo novega, ako ravno so ga že iskali po vseh koncih sveta, pa ga bojo tudi javeljne kje našli: Centralizmu, po katerem so dežele raženj sukale, Dunajčanje pa pečenko jedli, po katerem bi nemški narod tudi zanaprej bil gospodar, vsi drugi pa hlapi, temu centralizmu je odklenkalo na vekomaj. Avstrija ni menjala samo gospodov ministrov, temveč menjala je tudi celo svojo doždanjo nesrečno, pogubivno sistemo. Zatorej je prvotnih centralistov, kakor jih je bilo za časov Šmerlingovih na cente, takih je zdaj čuda malo. Kdor ima le količkaj možganov v glavi, da misli, in oči, da vidi, ta se je minula štiri leta do jasnega prepričal, da se Madjari ne dajo podjarmiti, lasati in prisiliti, da pošljejo poslance svoje v državni zbor na Dunaj in da povišujejo nemško veličino in slavo. Na mesto centralistov torej stopajo zdaj avtonomisti in dualisti, to je taki politikarji, ki mislijo Avstrijo raztergati na dva kosa tako, da bi pred Litavo veljal oži državni zbor na Dunaju, v katerem bi majorisali in gospodovali Nemci, — za Litavo bi pa veljal državni zbor v Pešti, v katerem bi se košatili in zapovedovali Madjari, — Slavjani in Romani bi pa povsod služili in tiho djali. Vidimo, da se centralisti po potrebi kakor kače tudi le-

vijo, le to je škoda, da tudi svojega programa najti ne morejo. Mislili smo, da je žl. Kaiserfeld v svojem govoru v Ptujih razkladal program vseh avtonomistov, pa temu ni taka, slavni govornik je v Mariboru zagotovil, da je le govoril v svojem imenu. Od tiste dobe romajo avtonomisti od mesta do mesta, da si program osnujejo, — pa ga vendar do zdaj še nimajo. Dualisti unekraj Litave imajo svoj program že davno, ni nobena skrivnost, kaj da Madjari v sercu svojem nosijo; — pa ta madjarski program nemškemu avtonomistom ni prav po godu in sirote tavajo kakor slepci po temnem. —

Federalisti pa imajo svoj program že davno, že od leta 1848, odkar je Avstriji prisijalo rumeno solnčice ustavne svobode. Njih program je: „Pravičnost in ravnopravnost vsem posamnim ljudem, pa tudi vsem narodom!“ Zatorej imajo svoj program federalisti na Češkem, na Poljskem, na Ogerskem, na Sedmograškem, na Tiroljskem in na Notranje-avstrijskem. Komej eno uro je bilo nekaj slovenskih rodoljubov 25. septembra v Mariboru zbranih in misli o slovenskem programu so bile gotove in zapisane. Se ve da v tako kratkem času se program popolnoma na vse strani ne more dognati, vendar to je že določeno, da se bojo po poglavitnih mislih, to je po jedru tega programa ravnali vsi slovenski rodoljubi in v njegovem duhu delali ustmeno in pismeno za slovenski narod. In ravno to je menda, kar centralistične in dualistične časnike tako strašno jezi, da tako mala peščica slovenskih rodoljubov, na ktere je svet vselej le po strani in čez ramo gledal, zdaj tako nagloma in nenadama na noge skoči in s tako resno in krepko besedo naznanja svoj program in tirja pravice za nepoznani, zasramovani in potlačeni narod slovenski. Ne moremo in ne vemo si drugači razjasniti, zakaj da časniki tako hudo in strastno ropotajo zoper ta slovenski program: Prej so kričali po programu, zdaj ga imajo, in tak ravs in kavs je nastal, da je groza. In

vendar ta program še ni sveto pismo, so še le misli o političkem programu, ktere so slovenski rodoljubi razodeli in jih podajajo svojim slovenskim bratom v pretres. In že žavaljo samih misli tak strah in polom! Zdaj zopet vidimo, kaj imamo od tistih liberalcev pričakovati; ti gospodje nam nočejo ničesar, nobene še tako male narodne pravice pripoznati in dati, po tem se pa še čudijo, da se jih v deželnih zborih bojimo, da nočemo, da bi oni sodili nad našimi narodnimi zadevami in da slednjič pomoči iščemo pri svitlem cesarju in pri visoki vladi, ki sta nam oba obljubila in zaterdila narodno ravnopravnost. Zdaj se je zopet poterdila beseda slavnega Palacky-ta, ki pravi, da dogodbe od 1848 leta sem le živo pričajo, naj narodi od vlad več pričakujejo kakor pa od narodov! —

Kar so liberalni časniki o programu slovenskih federalistov pisarili, vse je tako strastno in tako razžaljivo, da ni vredno nobenega odgovora. Zatorej se mi ž njimi ne pečamo in bomo svojim bravcem le dokazovali in razjasnili kaj prav za prav ta program hoče in zakaj da ravno to hoče. Poglavitna točka, okoli ktere se celi program verti, je narodnost in samouprava (avtonomija); zakaj da tako — kažemo v sledečih sestavkih.

Avstrijsko cesarstvo.

Dežele niže-avstrijske.

Dunaj. Odkar so centralisti za tako imenovani „slovenski program“ zvedeli, planili so jako serdito nanj. To nam priča, da je res kaj vreden. Pa zdaj le enega tukaj napomnimo, namreč Naceta Kuranda. „Öst-Deutsche Post“ je prinesla pred nekaj dnevi sestavek z napisom „Čechische und slovenische Ansprüche“ t. j. Kaj hočejo Čehi in Slovenci? Samo po sebi se že razume, da ne prinaša nič novega ali nam Slovincem prijetnega (Čehi ga bodo že sami po per-

Besednik.

„Kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš.“

Spisal A. D.

Ta stari pregovor se dostikrat med nami krivo rabi; treba je torej, da ga malo razjasnimo. — Res je sicer, da znanje mnogoterih jezikov človeku veljavo množi; res je, da čim več jezikov si priučimo, tim sposobniši postanemo za razne razmere človeškega življenja. Ali še večja resnica je, da ostane narod brez vse veljave, naj se kolikor hoče tujih jezikov uči, ako svojemu domačemu, narodnemu jeziku v svoji domači deželi prve in največe veljave ne pridobi, tako da mu tuji jeziki še le tam neobhodno potrebni postanejo, kjer z domačim nikakor več izhajati ne more, postavim: kedar ima posla z inorodnimi sosedi ali pa zaradi više omike in izobraženosti, ktere v svojem jeziku doseči ne more, kratko malo pa ne zavoljo tujcev, ki so prišli v njegovo deželo s trebuhom za kruhom in še veliko manj zavoljo

ljostih potujčenih domačinov — uradnikov, sodnikov, školnikov, odvetnikov, župnikov, županov in cele rajde tistih malih škribov, katerim ne gre v glavo, da se morajo oni po narodu, med kojim žive in čegar kruh jedó, a ne narod po njih ravnati. — Ti odpadniki sicer trdijo in zagotavljajo, da imajo blagi namen s takim ravnanjem narod na večo čast in veljavo povzdigniti, ali ta je prazna in popolnoma bosa. Kakor namreč nobene bergle, če bi tudi iz čistega srebra ali zlata narejene bile, človeku nog nadomestiti ne morejo, tako tudi narodu noben drug jezik, naj je izobražen, olikan in omikan, kolikor mu drago, narodnega nadomestiti ne more. Živa priča tega smo mi Slovenci sami. Koliko sto let nam že veljavo množe od ene strani s tako imenovano in v zvezde kovano nemško „Kultursprache“, od druge strani pa nas požlahtnujejo s tisto talijanščino, ki je po mnenju Italijanisimov tako velekrasna, da angeli v nebesih, če kaj govore, le talijanski govore, vendar od pomnožene veljave naše ni duha ne sluha. Slovenci le kolikaj izobraženi govoré sicer po dva ali še celo po tri jezike, vendar ima narod slovenski namesto dva-ali

trikrat več — desetkrat manj veljavo od Nemca ali Talijana, ki se krčevito le svoje nemščine ali talijanščine drži. Mi vemo, kako se pravi kruhu v vseh jezikih, vendar imamo, kakor je že pokojni dr. Husa na drobno dokazal, najmanj kruha pa največ pomanjkanja. — Zakaj neki? — Od kod ta „Zwiespalt der Natur?“ — Zato, pravi zdrava pamet, ker nismo skrbeli najprej in najbolj za svoj domači kruh, t. j. za obveljavo in povzdigo svojega lastnega narodnega jezika. Mi si nismo k srcu vzeli stare resnice, ki veli, da je bolje: drži ga, nego: lovi ga; mi smo od Boga nam dano in prirojeno veljavo zavrgli in drugo lovili v tujih jezikih. To je bil vzrok nesreče naše. Kajti s tujimi jeziki, ki so jeli nad — v službeni jezik za hlapce in dekle ponižano — slovenščino gospodovati, so tudi tujci po naši deželi največe veljavo zadobili. Oni so postali popolnoma „tauglih“ za vse javne službe na Slovenskem brez najmanjšega znanja slovenskega jezika. Ako so se stasoma nehoté kaj po naše naučili, so se sramovali govoriti, vendar za prve in najboljše službe bili so le oni izvoljeni. Razun njih so se tudi posamezni domačini po tem potu do

etih okrašali, če se jim bo vredno zdelo!) tega tako ni v stanu, ampak prepletene so v njem stare in nove vraže, predsodki in navtveze o nenemških narodih in zlasti Slovenceh tako, da se je res čuditi, kako more K. kaj takega na svitlo dati — v središču nemške omike — in da ga ni kar nič sram. On blede od nemške kulture, kako da je le ta nemška avstrijske narode izgojila, in omikala, a brež nje da bi bili sirovi mongolski narodi, — hitro pa jo zasuce ter roke sklepa kliče: Nemška kultura je v nevarnosti, sirovi narod slovenski jo hoče ugonobiti, ukončati, ter še pristavlja, da to res zdaj ni več šala in je treba na vse strani paziti, da čez noč nagloma kaka večja nevarnost ne pride. Bravci sami razvidijo, da je z našimi centralisti nemogoče shajati; če mi tirjamo svoje pravice in si želimo svoj narodni dom, v katerem naj bi srečno pa slavno stanovali, po sedanjih potrebah sezidati, koj se oglasi znana truma centralistov in njihovih pomagačev: Vun ž njimi! Oni vse begajo in hočejo omiko in vse vničiti! S takimi ljudmi se je tedaj silno težko ali prav za prav nemogoče spravljati, ker si ne dajo nič dopovedati in vedno le svojo trobijo. Slovenci naj se tedaj bolj ko kedar si bodi derže znanega pregovora: „Pomagaj si sam, in Bog ti bo pomagal!“ Nasprotnikom našim pa želimo, naj bi jih skorej pamet srečala!

„Independenci“ se iz Dunaja piše, da, kakor hitro se porazumljenje z Ogrji zgodi, napravi ministerstvo za vse skupne zadeve parlament ali državni zbor, kakor ga imajo n. pr. v Švajci, ki bo obstal iz poslanecv, ki se bodo volili, in iz starešinstva, v katerem bodo zastopniki iz vseh deželnih skupin.

9. t. m. se je pričel pod pervosedništvom Konrada Schmida saksonski zbor v Sibirju (sächsische Nationsuniversität). Ker se „Debatte“ krega, dozdeva se nam, da se ne obnašajo v zboru prav in da niso za združenje z Ogersko. Ali sklenjenega še dozdam ni nič! To pa je gotovo, da jih nekaj noče nobenega združenja, nekaj pa s pogojem.

Na Ogerskem je med Madjari vse živo. Madjari so na konju in skorej da imajo vse v rokah. Da bi pač tudi Slovani in Romani krepkejša na noge stopili, dokler se ni prepoznal! Kar pa madjarske kandidate zadeva, izreka se njih večina za skupne zadeve, in tudi, naj bi se skupno obravnavale. Vendar s tem še ni dualizem v kozji rog vgnan, ker še ni znano, kaj in kako bo prihodnji zbor zastran tega nasvetoval.

Teržačani in Rečani se kaj zelo veselje, da je postal Wüllerstorf kupčijski minister ter pričakujejo od njega, da bo znanprej za kupčijo vse boljše, zlasti kar se

Reke in Tersta tiče. Bog daj, da bi se jim spolnile želje!

Tudi Poljaki in Rusini so za federacijo, in, kar je posebno veselo, je to, da so se galški Poljaki in Rusini med seboj porazumeli, kako naj bi znanprej v edinosti in slogi delali, da bi srečni bili. Poljaki, ki so to reč sprožili, so tudi pripravljeni, Rusinom vse dovoliti, kar pravica tirja. Slava!

Na Hervaškem se kaže, da, kakor smo že rekli, od dne do dne bolj narašča prava narodna stranka, ki je za oktobersko diplomo in federalistični program. Ker ne bo zbor v Pešti, pišejo „Novice“, ampak največ zbor v Zagrebu odločil o dualizmu, ki nas in vso Avstrijo pogubi, torej naj gledajo pervaki, katerih beseda velja, da „non quid detrimenti capiat respublica“.

V Dalmaciji ni sicer več barona Mamula, ki neki misli znanprej na Reki prebivati, ali dvorski svetovavec Lapenna je pa še, kar še vedno nič dobrega ne pomenja. Pravijo, da bo general Ivan Filipovič bodoči namestnik dalmatinski.

Dežele notranje-avstrijske.

□ **V Celovcu.** (Kaj govore tukaj Nemci o slov. programu? — Dekleva. — Vreme.) Tudi tukajšnji Nemci so planili po slovenskem programu ter ga zdelujejo, kakor — vedó in znajo! Da jim ni po volji, razumé se samo po sebi. Takim ljudem, ki samo svobodo molijo, zdé se se ve da vse slovenske prizadeve za narodnost ábotne. Vpijejo nam pa: Jezik svoj morete rabiti (!), da ne bote več o zatiranju govorili, ali — drugo je vse prenapeto, izmišljeno in čuti je nam Nemcem, da se kaj ne vresniči. Nekako tako modrujejo naši nemški sosede, ki se niso nič naučili, pa tudi nič pozabili! Najbolj pa krešejo po tistih besedah v programu, kjer se govori, kako bi se slovenska narodnost in jezik zagotovila. To jim je tern v peti! Zato pa se nam je tega najbolj deržati. G. Dekleva (firma Kalistrova) je te dni tukaj vžitino za 38000 gld. v najem vzela. — Vesta teden je bilo vreme deževno. Hvala Bogu! Zemlja je zdaj dobro namočena, samo da bi znanprej lepo vreme bilo. Žita le po času iz tal lezejo. Pa bo že Bog dal.

Iz celovške dekanije. Δ (Otok in slovenščina). Ostali smo v Hodiščah; zasukajmo pa se zdaj proti severju in v dobri uri smo v Otoci (Maria Wörth). Tik celovškega jezera stoji na terdej skali prav zala, v gotičkem slogu zidana farna cerkev. Šteje se med najstarejše cerkve cele Koroške in ima tako lepo in ubrano zvonjenje, da se človeku, ki ga sliši, prav mило stori pri sercu. Farna je majhna in šteje le 300 duš. Zatorej tudi šola tukaj peša, vča-

sih nima nobenega učenika, včasih pa župnik šolo imajo. Poprejšnji župnik, g. Safron Jožef, si je o tej fari na več strani pridobil veliko zaslug. Farovž je bil prava luknja in vsak den bi se bil lahko poderl. Župnik pa le vendar niso dobili od nikoder izdatne pomoči. Zanašaje se na Boga, svoje pridne farmane in druge dobre duše poderó staro bajto in v kratkem času postavijo lepo in prostorno pohišje, ki dela celej fari čast in veselje, vsakemu župniku pa pripravno in zdravo stanovanje. G. Safron je imel posebno s patronatom veliko sitnosti, — pa terdna volja, dobra in pravična reč je vse zmagala. Kar pa je zraven teh sitnosti, velikih potov in trudov za farovž še iz svojih denarjev daroval, pisal je pravični Bog v bukve večnega življenja!

Zvest dušni pastir pa spolnuje svoje dolžnosti na vse strani, torej je župnik Safron skerbel tudi za poduk ljube mladine. Včasih si je najel kakega učenika, večidel pa je sam podučeval in otroci so se tako pridno učili in radi v šolo hodili, da so bili g. dekan vselej prav zadovoljni! Kako veselo je bilo tedaj zastran slovenskega nauka in branja v Otoci, priča nam „Koledarček družbe sv. Mohora l. 1863.“ Tam najdemo v družbinem imeniku iz majhine otoške fare devet družnikov. L. 1864 in 66 ni več pri družbi nobenega! To je žalostno, zraven pa tudi čudno zavoljo tega, ker je zdanji župnik tak gospod, ki že od nekada slovi kakor prvi politikar in iskren Slovenec. Ko je po Koroškem še vse spalo, ko od slovenščine po Koroškem še ni bilo ne duha ne sluha, ko je bila Rusija še prava pehtra baba, — tedaj je g. Filip Konjč že zvesto „Augsburško Allgemeinerico“ prebiral, pri slavnem jezikoslovcu Urbanu Jarniku z visoko učenimi ruskimi profesorji se seznanil, ž njimi od raznih zadev v Moskvi se pogovarjal in starine na gosposveškem polju preiskaval. L. 1848 pa ga ni bilo Slovence, ki bi se bil za pravice in jezik naroda slovenskega bolj goreče poganjal, kakor ravno on. Zatorej mislimo, da bomo v Otoci zastran slovenskih zadev že doživeli kaj veselih reči. Prednik njegov je bil star in bolehen, — zdanji župnik, g. K., pa je zdrav in vnet, in bode gotovo popravil, kar je uni skazil in zamudil. Res da je sitnosti, težav in zamer za vsakega slovenskega rodoljuba povsod zadosti, — pa pravo rodoljubje vse premagal!

V Mozirju 12. okt. F. J. (Nova maša). Ker nimam ravno zdaj „Slov“ nič posebnega pisati, naj mi ne zameri, da mu naznamim, da je minule šolske praznike učiteljev sin g. Jož. Turin v Ljubnem novo mašo pel, pri kateri je Šmartinski g. župnik Valentin Orožen prekrasno pridigoval in novega mašnika prav po narodno s pesmijo

časti, slave in blagostanja dokopali premagavši zapreko tujega jezika, ali tužni naš narod v svoji splošnosti, ki ni mogel za njimi po tem nenaravnem, težavnem potu, dasiravno je že sto in sto let v ta namen po vseh naših šolah grozovito palica pela, je toliko revnejši in siromašnejši prihajal, kolikor večó veljavo so tuji namesto njegovega po deželi vladajoči jeziki imeli. Podoben je bil drevesu, katerega so s tem požlahnovali, da mu so korenine odsekali in v preklunjeno deblo tujih, javeljne žlahtnih sokov vlivali.

Gorje torej vsakemu narodu, ki svojo narodnost sam zanemarja in prezira ali zanemarjati in prezirati pusti in v tujih jezikih poboljšanje svojega stanja išče! Tak narod zapušča studenec žive vode in si prizadeva v pesku nove vodnjake skopati, ki vode ne drže. On ubija svojo lastno mater in se mačehi v naročje meče; on za tujo volno lazi, pa se sam ostrizen domu priplazi! Bolj ko se prizadeva globoke rane zanemarjene narodnosti svoje s capami tuje kulture zakriti, bolj reven in zapuščen prihaja; bolj ko se po tuje pači, bolj sam sebe v blato tlačí.

To dobro vedó razun divjakov vsi narodi sveta. Zatorej gorje njemu, ki bi poskušal med našimi sosedi Nemci in Talijani nemško-slovenske ali talijansko-slovenske ljudske šole napravljati jim razlagaje, kako bodo potem, ko bodo več jezikov znali „viel tauglicher“ za razne razmere človeškega življenja, ker človek toliko več velja, kolikor več jezikov zna. Ako jim bi pa kdo začel zares veljavo po tem potu množiti bodi si s slovenskim ali, če ni ta zadosti žlahten, s katerim koli tujim najžlahtnejim jezikom, ako jim bi kdo začel tuj jezik, da bi potrebo njegovo prav živo spoznali, povsod v javnem življenju namesto domačega vpeljavati, si lahko vsakdo misli, kaj bi Nemci in Talijani s takim veljavomnožiteljem storili. In kar velja od Nemcev in Talijanov, velja tudi od vseh narodov na svetu, ki imajo le toliko narodnega ponosa, da sami na se ne pljujejo! Le mi Slovenci smo bili tako slepi, da smo toliko let prazno slamo mlatili, ko smo na zavrženi in potlačeni materinščini s pomočjo tujih jezikov do veljave in blagostanja se kopali. Da smo se ljuto prevarili, to vedó že vrabci na strehi. Zato nas tudi srce boli, da se od naših viših še vedno po

stari navadi slovenskim šolarčekom nemščina priporoča, namesto da bi se kaj storilo, da bi slovenščina med Slovenci kaj skoro tisto veljavo zadobila, ki jej je od Boga podeljena in od Njih veličanstva cesarja našega potrjena, in ktere še vedno tako mило pogrešamo. Saj je bilo že tolikrat „mit psychologischen Klarheit und pädagogischer Kenntniss“ dokazano, da je učenje tujih jezikov v ljudskih šolah „ein pädagogisches Absurdum“, ali po naše: nemščina sliši v slovenske ljudske šole toliko, ko voda v škornje. Mogoče, da je med koroškimi Slovenci tako razmerje človeškega življenja, da je tam vsakemu človeku nemščina tako potrebna ko vsakdanji kruh, da se torej vsakdo srečnega čisla, če le kolikaj tiste vsemogočne nemščine vjame. Ali mi mislimo, da čim bolj veljava nemščine na slovenski zemlji raste, tim večja krivica in sramota dela se narodnosti slovenski. Zavoljo tega naj bi si koroški Slovenci toliko bolj prizadevali, da bi se iz tega sramotnega stanja izkopali, in narodnosti svoji na zemlji domači tisto veljavo pridobili, ki jej gro po naravi in po ustavi, ne pa, da bi se s ponemčevanjem „tauglicher“ delali tistim Nemcem in ponemčenim rojakom svojim za lju-

pozdravil. Mariborski bogoslovci so peli Miklošičevo slovensko mašo (g. Manih je orglal) tako lepo, da je bilo vse ljudstvo navdušeno ter se veselo in zadovoljno iz cerkve domú podalo. Ohrani nam pa ljubi Bog dolga leta g. novomašnika in verlega pesnika in pridigarja g. Orožena. Slava jima! Slava pa tudi vsem našim krajanom, ki so tako vneti Slovenci! Naj sledi še pesem, ki jo je g. Orožen njemu v spomin složil:

Naj Bog nad Tebe stegne roke svoje,
Naj z večnim okom te pogleda milo,
Kak gledal Tebe, polagaje v krilo
Slovenke, v varstvo zlate matke Tvoje.

Naj Večni blagoslov na Te razlije
V srdašce mlado, prosto vse nesnage!
Naj mir duševni — svitla zvezda zmage
Na blagem licu Tvojem na vek stije,

In prve maše dar! naj Te spomina
Kak matke, ki je v boli Te rodila,
Tak One, ki Te jemlje dnes za sina. —

Ostaja Ena še — za tisto molí,
Ki nas navdaja vse, — oj Slava mila!
Da solnce jo razsveti — svuda doli.

Iz Haloz. R. B. (Nekaj o gimnaziji. Nekaj tehtnih zahtev.) Naš pokojni vladika so l. 1860 svečano izrekli pred vsem mariborskim gimnazijskim učitelstvom: „Mariborska gimnazija je zenica mojega očesa.“ To isto mora biti za vsakega Slovenca, zlasti štirskega, ker ondi se goji naše bodoče razumništvo; kakšen odgoj, takšen navadno človek v svojem poznejšem življenju. V novejši dobi smo še le pazljivo spremljali gibanje tamošnjega učiteljstva in učenstva, hvaleči, kar je hvale vredno, in grajajoči, kar grajo in šibo zasluži. Resno smo omenjali že l. 1860 pri sklepní seji, da se nam Slovincem krivica godi v tem, ker se več slovenskih učencev postavlja med ono Bach-Thunovo narodnost, o kateri poprej na Štirskem nihče ni zrna vedel, ki se jej pravi Nemco-Slovenci. Nek učitelj je tu opazil, da je samo v enem razredu bilo navzkriž za sedem učencev, in ta pravični izrek je tako razkačil ravnatelja, da je v svoji nemški uglajenosti nedostojno omenil: Gledite o svojem nadaljnjem napredku! Tako plačilo dobiva pravičnost in istinitost na slovenski zemlji od nemških omikonošcev! V ozir vzemi, da je nemški ravnatelj oni mož, kateri je to določeval, in ubogi slovenski učenci so proti Nemcu že iz strahu večkrat po ravnateljevi volji izpoved opravili; pri tem pa je tudi ostalo. Drznem se smelo vprašati, kdo je tujega v Beču se narodivšega ravnatelja prikrojil in pooblastil, da meri naše učence

bav, ki nočejo spoznati, da so — brez popolnega znanja slovenskega jezika — zares — sami „untauglich“ za službovanje med Slovenci. Kako bi se to odstranilo, kako bi se tudi slovenski jezik med človeku veljavo delivne jezike povzdignil, to mora Slovencev sedanjí čas največja skrb biti, ne pa po stari, neveljavni navadi le v tujih jezikih veljavo iskati. Mi mislimo torej, da je skrajna doba, da bi se pregovor „kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš“, ki se je dozdej večidel krivo — le za ponemčevanje naroda slovenskega — rabil, tudi tistim Slovincem na srce položil, ki so vsi v tuje jezike zatelebani, v svojim maternem jeziku pa še črk ne poznajo in jih tudi poznati ne morejo, ker se vsega, kar po slovensščini diši, ogibajo bolj ko vrag sv. križa.

Take može bilo bi dobro opominjati, da velja ta pregovor najprej za materni jezik, in da človek, naj zna kolikor hoče tujih jezikov, ako svojega ne zna in ne ljubi, — ni vreden, da ga nosi zemlja domača. —

(Konec pride.)

po narodnosti? To je bila grozna krivica, je, in bode, dokler bode se godilo to črno delo. „Novice“ so govorile istega leta o tej zadevi, pa tudi „Ost und West“ l. 1862, pa bob smo lučali ob steno. Letos spet naševa gimnazijsko sporočilo 21 Nemco-Slovincev, kar se indi več ne nahaja. Toda mislite, da je to zadosti? Nikakor! Časnik „Telegraf“ donasa letos v č. 184 od dopisnika iz Maribora 10. vel. srpana to-le: „Gimnazijskih učencev je bilo vsled učilniškega sporočila 342; od teh 208 Slovencev, 132 Nemcev in 2 Italijana. Ta dopis je gola laž, in dopisnik namenivni kazivec uradnih podatkov. V sporočilu c. k. gimnazije v Mariboru 1865 se bere na str. 73. razločno tako-le: Materinski jezik učencev: nemški 111, slovenski 208, nemško-slovenski 21, laški 2. Odkod tedaj onih 132 Nemcev? Dragi, pa stiskani in zatirani Slovenci! tako nemški razumniki, ki od naših žuljev kruh jedo, z nami gospodarijo, pa se še drznejó nam slogo in ljubezen pridigovati, misleči menda na razvalinah naše narodnosti šopiriti se? Le pojdite, od koder ste prilomastili; nam ni treba vaše puhle omike, ker ste krivičniki; mi nismo hodili in ne hodimo k vam s trebuchom za kruhom, pa radi bi vas se znebili, ker se niste poleg vse svoje visoke učenosti pravičnosti in spoštovanja do onih, med katerimi živite, naučili. Čudno je to ravnateljstvo, vsako leto skuje kakih 20 Nemco-Slovencev, kakor neko tretjo prehajavno narodnost na Štirskem, in zvesti oproda, kakor dopisnik v časnik, kateri nam je strašno sovražen, iz njih Nemce. Tako delajo z nami Slovenci bratje, s katerimi bi naj v slogi in miru živeli! Sicer pa edino, kar nas veseli, je to, da ne ravnatelj, ne dopisnik, ne vrednik „Telegrafov“ niso sinovi naše lepe štirške zemlje, marveč za kruhom prišleci, od katerih nikoli nismo pričakovali ničesar boljšega. Mi ne segamo po tujem blagu, hočemo pa tudi svojo lastnino v miru imeti! Mi Slovenci se očitno ustavljamó vprihodnič ti polutanski narodnosti, ktera je izrastek Bach-Thunovega nemčevavstva, ktero še vedno nekteri pobožni in pohlevni njuni čestivci marljivo goje! Dokler bodo taki ravnali z našimi gimnazijami, ne morejo se ti zavodi razcvetati na korist onim, katerim so namenjeni. Ne poznamo tudi pravila, po katerem se nemški učenci postavljajo na prvo torišče, ako so ravno vkljub krivičnemu številjenju v veliki manjšini; v ustavnih državah je navada, da je večina na čelu.

Zakaj se nam tudi še vedno vrivajo tuji učitelji iz velike Nemčije in drugih tujih krajev, ne znajoči nas, ne našega jezika; sinovi matere Slovenije pa se morajo indiklatiti? Pazite, da jih ne doleti, kar se je mnogim nekđaj indi pripetilo. Dokazano je, da imamo dovolj domačih učiteljev; dajte nam jih domu; tudi se mi zdi, da imajo zadosti sposobnosti, ravnati z našimi učilišči.

Mi zahtevamo po vsi pravici, kateri Bog sam ne more zopern biti, od sedajnega popečiteljstva ali ministerstva, naj nam da naše učenjake domu, naj prestopijo ravnateljstva v domače roke; ljudje, ki mnogo let pri nas služijo, pa se niso ponižali slovensčine se privaditi, nas zaničujejo, ker naš jezik, ki ga ne znajo, zaničujejo; mi zahtevamo, da se več ne brani čitanje hrvatsko-srbskih pisateljev, da se usliči prošnja verskega učnika, odrečena za časov pokojnega Šmerlinga; mi zahtevamo, da je vsak učenec zavezan se učiti drugega deželnega jezika; mi zahtevamo, da se podučni jezik ravna po večini učencev. Ako se bode sedanje državno popečiteljstvo pokazalo nam pravično v resnici in djanju, onda vanj zupamo in hočemo ga podpirati, ináčé pa nikakor ne, ker predostikrat smo že na led šli.

Trebovlje. P. (Letina Tolovaj Fraili zopet vjet.) Jesen je nam prinesla dežja obilno, kterega smo pred nekoliho meseci tako željno prosili. Že gleda veličastni Kum s pobeljeno glavo v našo dolinico, kjer so ljudje že skorej vse spravili v svoje žit-

nice. Po hribih pa še čaka sem ter tje polna ajda marljivih ženjc.

9. tega m. je vjel krepki mladenec silno zvitega tolovaja Luka Fraileta, ki je več časa vznemirjal naš kraj. Ravno ko si je bil obilnega ropa naložil, ugrabila ga je roka pravice. Ko so ga štirje mladenči z gosp. srenjskim predstojnikom v Laško odpeljali, je šalo za šalo vganjal in obljubil, da pride v kratkem času nazaj, in da bo marsikterega prav neprijazno obiskal. Luka Frajli je bil obsojen na 7 let, pa se je pred nekoliko meseci v Celju brez velikih težav oprostil. Gospodje Celjski ključarji! ali je vaša umetnost res toliko zaostala, da celo po ječah noben ključ več ne drži?! — Posebno pomenljivo je pa sledeče: Naš srenjski predstojnik, ki je sam omenjenega roparja sodnji izročil, dobi od uradnih kmalo potem naznanilo, da je Luka Fraili zopet vjet.

Taki pazljivosti gre zaslužena občna hvala!!

Od Soče. 12. oktobra. (Kakšna je letina tukaj?) Bali smo se po dolgi letošnji zimi hude letine, ker je koj, kakor hitro se je stajal sneg, pusta suša nastopila bila. Pa hvala Bogu! bolji smo doživeli, kot smo se nadjali, ker od začetka meseca maja do konca avgusta prevelike suše ni bilo; bila je pa od začetka septembra do 9. t. m. najhujša, ki je pa še le ajdi in paši škodovala. Zdaj pa je dež brez groma in vetra na tihem dobro pomočil. —

Na Bovškem je letina dobra, ker sta se turšica in krompir, navadni tukajšnji pridelek, dobro obnesla. Piče je sicer malo, pa ljudje si pomagajo z listjem, da bi ložje drobnico prezimili. Nečreče pa tudi zdaj, kakor navadno v teh krajih, ne spijo. Tudi to poletje sta se že dva človeka vabila. Zraven pa tudi ogenj strah dela. Ravno 4. t. m. se je v Soči nek hlev vnel in, če so tudi tam hiše le po samem, so vendar ob velikem viharju po obeh straneh Soče 4 pogo-rele, ker je veter od lesenih streh po pol ure deleč žarke raznašal, ter sta tudi cerkev in farovž komej oteta bila.

Na Tominskem in Kanalskem pri Gorici je bila suša hujša kot na Bovškem, vendar polje razun ajde in trave ni škode terpelo; sadje in vino, kjer raste, je dobro doneslo.

Okoli Gorice je pa suša vse drugači zdelovala kot po naši dolini. Stari ljudje pravijo, da ne pomnijo še tako malo dežja, kot letos. Čudijo se pa, da, če tudi od meseca marca ni bilo toliko dežja do 9. t. m., da bi bil zemljo do korenin drevja in tertepmočil, listje le ni obletelo, kakor se je leta 1843 zgodilo, ter je tudi grozdje in sadje pri toliki suši, če tudi ne obilo, vendar dobra okusa ostalo. Vino bo menda še močnejše od tistega leta, ker je brez dežja zorelo, veliko vročino in sušo terpelo, pa tudi nenavadno pozno brano bilo.

Posebno deleč okoli znana brejska rebula je sladka in močna, ter bati se je, da ne bi svojih ljubljencev kterikrat grozno premetovala. Zato pa tudi kupci zgođej in obilno po nji segajo, jo drago (po 9. gold. kvinč) plačujejo ter na vse kraje, posebno pa na Koroško, vozijo. Tudi černo kanalsko in laško vino je letos doneslo, da že kakih 12 l. ne tako, ktero pa menda ne bo sila drago, ker bodo posestniki zavolj pomanjkanja denarja prisiljeni ga prodajati, kakor bo moč, ker so malo drugega za prodaj pridelali.

Iz Trsta. 28. sept. J. G. V. (Košek marsikterih reči). (Konec.) Tukajšnji list „Tempo“ je pred enim mesecem precej ostro grajal mestno svetovavstvo zlasti za to, ker se je odlašalo s potrebnimi pripravami za nove volitve. Posebno ostro je župana g. Porenta prijel in mu med drugim celo oponašal, da je Šmerlingovec. To je bil nekak ogenj v streho. Kmaló potem pa je vendar prišel razglas v uradnem listu in se je napravilo, kar je bilo treba. Je tedaj šibanje vendarle pomagalo! — Kako napčno se še vedno piše slovenski celo tam, kjer bivajo sami Slovenci! Tako na pr. je zapa-

zil moj prijatelj, ki je potoval po več krajih slovenske dežele, na Razdrtem take čudne napise, postavim: Winu po . . . itd. Čudil se je temu moj prijatelj, kakor se mora vsak res čuditi. Naj bi se tudi v tem kaj na bolje obrnilo! — Pred nekimi dnevi je umrla tukaj žena, z imenom Marjeta Gropajec (Slovenka), 106 let stara in tedaj rojena l. 1759, in sicer, kakor se je zvedelo, že v sedmem mesecu nosečnosti. Do 10. l. je bila večidel boleha, potem pa je postala precej krepka in se omožila v 24. letu ter imela 12 otrok. Ugasnila je kakor luč, ki nima več hrane. — Nahaja se v Trstu uradnik, ki najraje bere liste v str. . . . ! Ljudje pa ga morajo potem dolgo čakati, preden ga priključijo in da opravijo, kar imajo opraviti. To je pač kaj lepega!

Iz Tersta. — ! — (Pavišič.) Danes le prav malo verstic. Tudi „Slovenec“ je že omenil gospoda, ki slovenske peče preganja; delal je to na Krasu, pa tudi že na Koroškem. In glejte! Tega gospoda dobite menda spet nazaj na Koroško. Raznesel se je danes po našem mestu skorej verjeten glas, da pride Celovec za stolnega korarja. Čudno, da ta gospod spet v Celovec gre, ker je — kakor za gotovo vemo — tamo večidel bolehal, tako da svojih dolžnost ni mogel prav spolnovati. Skorej bode ta reč dognana; mi pa temu gospodu veseli kličemo: Srečno pot, z Bogom!

Dežele krone češke.

Praga. 25. september je bil za ves češki narod kaj vesel in upapolni dan. Ta dan namreč je bil shod ali zbor vseh češko-moravskih posojilnic za rokodelce in obertnike, da bi se posvetovali, kako bi zanaprej k še večemu pridruženosti zamogli. To je pač kaj vselepa in Čehi nam prav lepo kažejo pregovor: „Pomagaj si sam, in Bog ti bo pomagal!“ Pred osmimi leti ni bilo v deželah češke krone še nijedne posojilnice, zdaj pa jih štejejo na Češkem in Moravskem že 140 z tekočo glavnico od 2½ milijona gld., na katero se lahko na posodo dobi 5 mil. gld. Te posojilnice so se tedaj ravno na Češkem tako pomnožile in delajo s takim vspehom, da do zdaj od nikoder drugod ni bilo kaj takega slišati. Nad 200 mož, ki so kot odborniki raznih posojilnic prišli, posvetovalo se je ta dan, kako še zdatniši delati in drugim denarnim društvom v okoliščini. Za sejo je bilo predloženo: Pregled posojilničnih pravil, kako bi se dala povsod bolj zenačiti, vsaj v načelu, kako oskerbljevanje denarnic zljajšati in vzajemnost med raznimi denarnicami napraviti. Pervi predlog se je po nasvetu g. Sladkovsky-ga rešil, naj do konca t. l. vse posojilnice svoje nasvete stanovitnemu odboru v Prago pošljejo, ki bo o tem v bodočem zboru poročal. Četerti pa je bil, da bi se centralna posojilnica v Pragi ustanovila. Naposled se je tudi sklenilo, naj so ti shodi perijodični in verstama zdaj v kakem mestu na Češkem, zdaj na Moravskem. — Druga vesela novica se je pa v mestnem starešinstvu zgodila. Na dnevnem redu bili so sledeči predlogi: 1.) 20. oktober naj se kolikor mogoče svečano praznuje, mesto naj se prednji večer razsvetli, na praznik naj bo velika maša, pri kateri naj bo tudi meščansko oboroženo kardelo, in naj se tudi 100 revnim mestnim rokodelcem po 20 gld. podari. Razun tega naj se tudi vsled septembarskega manifesta za 3. okt. namenjena svečanost postavljenja vkladnega kamna k 3. veltavskemu mostu na 20. okt. odloži. 2.) Naj se odloči za češko narodno gledališče 40.000 gld. To vse je poterdilo 51 glasov; 6 jih je bilo proti. Bili so Nemci, ki so vse žile napenjali, da bi izpodbili predloge. Eden izmed njih ni mogel zapopasti, zakaj da Čehi ravno 20. okt. hočejo praznovati; drugi je terdil, da mestno starešinstvo nima prapice, meščane siliti, da bi mesto razsvetlili; tretji pa je celo jokaje se nad mestom tožil, da nastane kaka homatija in da mora ono

za take reči denar trositi. Ali vse je bilo zastoj. Predlogi so bili sprejeti, — in „slava“ klicev ni bilo konca in kraja. — Tako nam dajejo bratje Čehi spet lep zgled, ki naj bi ga posnemali tudi Slovenci, — in prav bi bilo!

Na Češkem in Moravskem se velike priprave delajo, da bi se 20. oktober kolikor mogoče sijajno obhajal. Praško mestno starešinstvo je, kakor nam posebno pismo kaže, razsvitljivo mesta in še druge reči sklenilo ter vabi prebivalce, naj se kolikor mogoče te svečanosti udeleževajo. Tedaj imamo kaj lepega pričakovati. Ravno tako tudi na Moravskem.

Kar se pa politike tiče, so vsi češki, moravski in sleški narodni listi za deželno skupino in skupni dež. zbor, ker je to po zgodovinskem pravu, vendar pa naj se to prej ne vpelje, predno se ni na posameznih zborih o tem govorilo in določilo. — Clam-Martinić ne bo češki dež. poglavar.

Ptuje dežele.

Rusi so si po poslednjih sporočilih spet velik kos zemlje v srednji Aziji — Samarkandsko — prisvojili, in kakor se čedalje bolj kaže, raste tudi njih upliv med turškimi kristjani.

Obsedni stan na Poljskem bo neki jenjal 1. jan. 1866. Zadnji čas že!

Iz Srbije se piše, da je knez ves drugačnih misli, kakor je dozdaj bil in da bota zdanja ministra Garašanin in Kristič, ki sta vse zaupanje zgubila, skorej odstavljena in nameščena z drugima, ki ju ima ljudstvo raji. To pa tudi pomenja drugo zunanjo politiko, ker G. derži z Napoleonom in Sultanom.

V Atenah je bila spet enkrat ministerska kriza, kar pa ni nič nenavadnega, ker tam ministre menjajo, kakor pri nas — obleko. Naj jih le, saj jih imajo dosti!

Bismarka še vedno ni domu, namen svojega potovanja bo pa skorej gotovo dosegel, kajti izročil bo neki z Napoleonovim privoljenjem zgornji del Šlesvika Dancem, spodnji del pa in Lauenburg bosta — pruska. Modra glava!

Razne novice.

* Iz celjske okolice se nam poroča, da je tamkaj tergatev dokončana, da vina sicer ni veliko, ali to, kar ga je, je dobro in blizo tako, ali pa še boljše, kot je l. 34. bilo. — Mestne šole so se tudi že pričele. Učencev je zlasti v 1. latinski razred toliko privrelo, da jih štejejo še čez 70.

* General Cavaignac, bivši l. 1848 na čelu francoske republike, je rekel: „Govorilo se je o dogodku in sreči, ko je bil povzdignjen general de Lamoricière. Kar mene tiče, videl sem ga skozi 15 let, in, ako se mi je čemu čuditi, je to, da ga vidim na drugem mestu, samega sebe pa na prvem.“ To je kaj lepo in tako govore pošteno možje, da potlej človek ne ve, kteremu bi se bolj čudil, hvalivcu ali hvaljenemu! Gotovo pa oba največje občudovanje zaslužita.

* Iz Zagreba se piše, da je bilo ondi kakor povsod, za grozdje kaj ugodno vreme, pa da ljudje niso mogli tergateve dočakati in so že tergali meseca septembra na vrat na nos, a grozdje še ni bilo popolnoma dozorelo. Tega pa niso storili samo kmetje, ampak tudi grajščaki, kar je gotovo žalostno. Tako pač vino ne more dobiti po svetu dobrega imena; brez tega pa ni prave kupčije, in vinokupci jo zavijejo tje, kjer se jim zares ponuja dobra kapljica. Koliko dežela s tem denarja zgubi!

* V Vinodolu v Primorju so dobili, kakor se poroča, tudi prav dobre in sladke kapljice, ki ni nič slabša od pikolita in šampanjca ali pa je še boljše. Že 15 let je bila tergatev slaba, ali pa je ni bilo celó

nič. Po prizadevanju tamošnjega velikega županijskega sodnika so s tergatevijo vendar tako dolgo čakali, dokler da je bilo grozdje popolnoma zrelo.

* Na Kranjskem so, kakor piše „Bothe v. Oberk.“, čelariji pridelali 10.000 Etr. medu. Prav, če je res!?

* V Avstriji se zdaj vsaki mesec 140.000 telegramov razpošlje. Daljnopisnih uredov je vseh skupaj 340. Dolgost daljnopisnikov obsega 4155 milj.

* Dva tudi na Slovenskem dobro znana moža sta te dni opešala ter poravnava oklicala. Pervi je g. Franc Breither, znan dunajski tergovec in založnik „Volksfreund“, pobožen in za vse dobro vnet mož. Da se „Volsfrd.“ pri vsej radodarnosti njegovega založnika in podpornika ni mogel opomoči, ni po naših mislih on tega kriv, ampak le politika, ki jo je ta časnik zastopal, ker ni bila ne kri ne voda, in ker imamo, dasiravno je Dunaj za take časnike kaj pripravno mesto, drugod dovolj tacih in pa še veliko boljnih časnikov, ki brez postranskih namenov ozir jemljó na domače zadevo in ki resnico govore, bodi priležno ali nepriležno. Vendar pa nimamo ničesar zoper njega, naj bi bil le dobro vredovan. Breither je tudi nevarno bolen. — Drugi gospod, ki je obravnava naznanil, je koroški posestnik Šamberger, svinčinar in pivar blizo Pliberka doma. Tudi za tega je velika škoda, ker je mož bistre glave in Slovenec.

* Odbora ljubljanske čitavnice in južnega sokola sta v skupni seji sklenila, da čitavnica združena s Sokolom posebno slovesno z besedo in plesom praznujeta svoji obletnici 20. dan oktobra; ker je pa ta dan petek, se prestavi veselica na nedeljo potem, t. j. na večer 22. t. m. Kakor „Novice“ slišijo, pripravlja se za ta večer sijajni ples „jugoslovansko kolo“, ki ga bodo gospodične plesale v narodni jugoslovanski obleki. To vse bode 20. oktobru na čast. Slava!

* V „Novicah“ toži nek dopisnik iz Kamnika na Kranjskem, da je tam ni skorej žive duše, ki bi se zavedala, da živimo o času povzdige narodnosti svoje; ni je, ki bi vedela, da se drugod dela zanjo kaj, koliko in kako. Na dalje toži on, da je tam bela vrana kak časnik slovenski, a da mala peščica tistih, ki so vsaj nekoliko v zavesti si, deržijo navskriž roke in se nič ne menijo za napredek. — Res, to je žalostno zlasti dan danes, ko se vse zdramlja in budi, ko vsak išče prave in prave poti, da bi lože in bolje napredoval. Učeniki naroda, kje ste? Ali mar tudi vi spite?

* 10. t. m. je bilo pri ljubljanski dež. vladi posvetovanje zastran šolskih knjig, kje naj bi se zanaprej tiskale, ali v Ljubljani ali pa še na Dunaju. Glavno vprašanje c. k. ministerstva je bilo: Ali se dajo knjige po izpolnjenih vseh pogojih tako cenó in lepo tiskati v Ljubljani, kakor zdaj na Dunaju? Odgovorilo se je, da. Na tej podlagi se bo ta stvar rešila dalje.

* Te dni je umrl na Dunaju slep berač, ki je od jutra do večera „za božji dar“ ljudem na harmoniko igral, ki pa ni bil prav za prav berač, ampak bogatin, kakor se je po njegovi smrti pokazalo. Zapustil je namreč v gotovini 300 gld., 25 kreditnih sreček in veliko družega papirnatega denarja za 1500 gld. vrednosti. Sporočil je voditeljici svoji 1000 gld., vse drugo pa napravi za slepe, da se jim naredo oblačila in godbina orodja.

Dunajska borsa 17. oktobra 1865.

London	108.90
Novi zlati	5.23
Srebro	108.25

Odperta listnica.

Gg.: Ž., G., H. in V.: prosimo poterpjenja; vse pride Gg. B. R., D. A. in Y.: prav dobro; prosimo večkrat kaj.